

FONOLOGICKÝ SYSTÉM POZDNÍ PRASLOVANŠTINY (9. STOL. N. L.)

V tomto období byla psl. již diferencovaná na tři dialekty: západní, východní a jižní. Vzhledem k tomu, že staroslověnština, nejstarší dochovaný slovanský jazyk, se vytvořila z jižního dialektu psl., zaměřujeme pozornost na jihoslovanský dialekt psl. Jeho vokalický systém si lze představit následovně:

přední		zadní
<i>i</i>	<i>y</i>	<i>u</i>
<i>ɨ</i>		<i>ʊ</i>
<i>e</i>		<i>o</i>
<i>ɛ</i>		<i>ɔ</i>
<i>ě (ǣ)</i>		<i>a</i>

Jak je z tabulky patrné, pro fonologický systém pozdní psl. je 1) rozhodující opozice přední – zadní vokál; 2) není relevantní opozice vokalické kvantity, protože jak bylo řečeno výše, v 9. stol. proběhla defonologizace kvantity, a tak vokalická kvantita ztratila v psl. status distinktivního rysu, nicméně kvantita zůstala zachována jako fonetická vlastnost, a tak (vývojově viděno, tj. podle vokálu, z něhož se vyvinuly) by bylo možno za krátké vokály považovat *ɨ*, *e*, *ʊ*, *o*, kdežto za dlouhé *i*, *ɛ*, *ě*, *y*, *u*, *ɔ*, *a*; 3) je nutno počítat minimálně se dvěma nosovými samohláskami (někdy se uvažuje o jejich dalších pozičních variantách, což je z hlediska perspektivy vývoje jednotlivých slovanských jazyků nepodstatné).¹ Psl. *ě* (nazývané podle písmena ve slovanských „abecedách“ *jat*) by bylo možno chápat jako otevřené [ǣ] neboli jako přední korelační protějšek [a]; jak již bylo řečeno ve výkladu o defonologizaci kvantity, v pozici po *ž š č j* splynulo *ě* s *a*: **ležati*, **kričati*, **slyšati*, **bojati*. Jery byly ultrakrátké, jejich výslovnost se zřejmě podobala redukovanému *i* nebo *e* (v případě *ɨ*), resp. *ɔ* (v případě *ʊ*). Tvrdé *y* bylo podobné současnému polskému nebo ruskému *y*. V pozici před *j* se však jery nalézaly v tzv. poloze napjaté, což mělo za následek jejich zdloužení:

¹ Spíše by bylo vhodnější usuzovat na poziční varianty *ɛ*, *ɔ*: *ɛ* – *ɔ* (tj. zadní varianta), *ǣ* – *ɔ* (tj. přední varianta)

*b > i *l'udbje > *l'udije >

*b > y *dobrɔjɔ > *dobryjɔ

Konsonantický systém jižního dialektu psl. se na rozdíl od severoslovanských jazyků vyznačoval minimálním stupněm palatalizovanosti:

místo artikulace			labiály	alveoláry		palatály	veláry
způsob artikulace							
okluzívy	ústní	neznělé	<i>p</i>	<i>t t' (št)</i>		<i>t'</i>	<i>k</i>
		znělé	<i>b</i>	<i>d d' (žd)</i>		<i>d'</i>	<i>g</i>
	nazální		<i>m</i>	<i>n</i>		<i>ń</i>	
semiokluzívy		neznělé		<i>ć</i>	<i>č</i>		
		znělé		<i>dź</i>	<i>(ždž)</i>		
konstriktivy		neznělé		<i>s (s')</i>	<i>š</i>		<i>ch</i>
		znělé	<i>w</i>	<i>z</i>	<i>ž</i>		
	laterální			<i>l l'</i>			
	vibranty			<i>r r'</i>			
	aproximanty					<i>j</i>	

Tento systém se vyznačuje korelačními řadami: a) znělosti – neznělosti (*b – p, d – t, z – s, ž – č, žd – št, dź – ć, d' – t'*), b) kontinuálnosti – nekontinuálnosti (*w – b, s – t, z – d, k – ch*), c) nazálnosti – nenazálnosti (*m – b, n – d, d' – ń*), d) palatalizovanosti – nepalatalizovanosti (*s – š, d – d', t – t', n – ń, r – r', l – l'*). Palatalizované *t', d'* jsou předpokládaným (hypotetickým) vývojovým východiskem, ve stsl. měly kontinuanty *št, žd* (v mak. *k', g'*, ve sln. *č, j*, v sch. *ć, dź*). Podobně je hypotetická existence měkkého *ś*, neboť v jhslov. jazycích ztvrdlo. Polozávěrové *dź* se ve stsl. změnilo v úžinové *ž*. Konsonant *w* se měl na rozdíl od současné češtiny bilabiální artikulaci [*w*]; ve fonologickém systému pozdní psl. scházel jeho neznělý protějšek [*f*].

Fonémy *r* a *l* nebyly schopny tvořit slabiku, což znamená, že původní starobylé ide. slabikotvorné likvidy **l, *r* byly rozšířeny o vokál. Původní ide. slabikotvorné likvidy se lišily měkkostí **l – l', r – r'*, což ovlivnilo kvalitu nově vzniklé samohlásky. Jak již bylo

řečeno v oddíle věnovaném tendenci k progresivní sonoritě slabiky, tyto likvidy obsahovaly v psl. krátký průvodní vokál (obvykle se značí indexovým jerem, což je poněkud matoucí, protože tyto průvodní vokály jery nebyly) $*l^b - l^r$, $*r^b - r^r$: $*pl^b n\text{ь}$, $*dl^r g\text{ь}$, $*sr^b p\text{ь}$, $*br^r z\text{-}$. Ve stsl. se tyto likvidy vyvinuly ve skupinu likvida + tvrdý jer (stsl. *plъnъ*, *dlъgъ*, *srъpъ*, *brъzъ*). V češtině se většina původně slabikotvorných likvid obnovila (*plňný*, *dlůhý* > *dlouhý*, *srp*, *brzy*).

Tento systém poznamenaly tři změny, na jejichž základě se vytvořily jednotlivé slovanské jazyky:

- kontrakce,
- zánik a vokalizace jerů,
- denazalizace.

FONOLOGICKÉ ZMĚNY PROVEDENÉ NA KONCI PRASLOVANŠTINY (10. STOL.)

I. KONTRAKCE

Na začátku 10. století podlehla skupina susedících vokálů oddělených neslabičným *j* (V + j + V) splynutí, které nazýváme kontrakce neboli stahování. Výsledkem této změny je 1) vždy dlouhý vokál, 2) zpravidla vokál druhý, jehož pozice je ovlivněna kvalitou vokálu druhého ($1V j 2V > {}^1V_2$). První vokál také ovlivnil měkkost/tvrdost předchozího konsonantu (vytvořily se tak měkkící a neměkkící varianty vokálů, které se lišily tím, že neměkkící varianty následovaly po měkkých souhláskách, kdežto neměkkící po souhláskách tvrdých). Kontrakce proběhla ještě v době existence jerů, a jelikož šlo o vokály redukované, jejich střídnicemi se staly nejbližší dlouhé vokály *i* (jako měkkící samohlásková varianta jerů) a *y* (jako tvrdá samohlásková variant jerů).

Příklady kontrakce v češtině:

<i>aja</i> > <i>á</i>	<i>*dobraja</i> > <i>dobrá</i>
<i>ěje</i> > <i>ě</i>	<i>*uměješъ</i> > <i>*uměšъ</i> > <i>umieš</i>
<i>iji</i> > <i>í</i>	<i>*dobriji</i> > <i>*dobr'í</i>
<i>oja</i> > <i>á</i>	<i>*bojati</i> > <i>báti</i> , <i>*pojasъ</i> > <i>*pásъ</i>

<i>yji</i> > <i>y</i>	imp. <i>*kryji</i> > <i>krý</i>
<i>yjb</i> > <i>y</i>	<i>*stryjъcb</i> > <i>*strýcb</i>
<i>ъji</i> > <i>i</i>	<i>*r'ebr'ъji</i> > <i>r'ebr'í</i> , imp. <i>b'ъji</i> > <i>b'í</i>
<i>ъjb</i> > <i>i</i>	<i>*pъt'ъjb</i> > <i>*pъt'í</i>
<i>ъje</i> > <i>ě</i>	<i>*znamen'ъje</i> > <i>*znamen'ě</i>
<i>ъjъ</i> > <i>ô</i>	<i>*kost'ъjъ</i> > <i>*kost'ô</i>
<i>ъjê</i> > <i>ē</i>	nom. sg. m. <i>nt</i> -ového participia <i>*p'ъjê</i> > <i>*p'ē</i>

Nepřavidelné výsledky kontrakce lze pozorovat u sloves typu *dělati* a **sádzati*: valná část přítomných forem těchto sloves sice kontrakci podlehla, ale výsledkem byl vokál první, nikoli druhý (nepřavidelný průběh kontrakce byl zřejmě způsoben vlivem podoby infinitivního kmene vyznívajícího na *-a*):

**dělajeme* > *děláme*
**sádzajeme* > *sádzáme*

Některé skupiny *V + j + V* byly vůči kontrakci imunní, a tak zůstaly v češtině zachovány, např. *oji* (*dojiti, kojiti, napojiti*). Podobně kontrakci nepodlehly skupiny, které se nacházely na morfológickém švu: např. substantiva **stája, *chvoja* (kdyby se kontrahovaly, měly by mít podobu **stá, *chvá* – jak by se tato substantiva skloňovala?) či přítomné formy sloves typů *kupovati, kryti* (*kupuješ, kryješ*).

Areálovým centrem kontrakce byla pračeština (na území dnešních Čech), intenzita kontrakce směrem na východ a jih slábla, jak napovídá stav známý z moravských dialektů: např. nestažené formy deklinace posesivního zájmena *svojeho, mojeho* (není však jisté, zdali tyto formy nevznikly sekundárně, tj. až v mladších obdobích). Ve východoslovanských jazycích jsou její výsledky nepatrné, v ruštině se např. vůbec nevyskytuje.

V jihoslovanských jazycích kontrakce proběhla s menší intenzitou než v češtině, a navíc jí konkuruje jiný typ změny zasahující původní skupiny *V + j + V*, a to asimilace. Průběh této změny máme doložen ve stsl.:

aje > *aa* > *a* *dobrajego* > *dobraago* > *dobrago*
uje > *uu* > *u* *dobrujemu* > *dobruumu* > *dobrumu*

II. ZÁNÍK A VOKALIZACE JERŮ

Po provedení kontrakce nastal na většině slovanského jazykového území zánik jerů (v západním dialektu praslovanštiny patrně nejdříve v polovině 10. stol., ve východoslovanských jazycích zřejmě až ve 12. stol). Zánik jerů se řídil rytmickým zákonem, který se ve slavistice nazývá Havlíkovo pravidlo. Počítaje od konce slova, jery liché (tzv. slabé) zanikly, kdežto jery sudé (tzv. sudé) se změnily na *e*, jak lze demonstrovat na následujícím českém příkladu:

$$\begin{array}{rcl} *sъnъ & > & sen \\ 2 & 1 & \\ e & \emptyset & \end{array}$$

Toto pravidlo platí také pro předložky:

$$\begin{array}{rcl} *sъ sъnъmъ & > & se snem \\ 4 & 3 & 2 & 1 \\ e & \emptyset & e & \emptyset \end{array}$$

Havlíkovo pravidlo platí pouze pro nepřetržitou jerovou řadu. Jestliže se mezi jery objeví jiná samohláska, počítá se odznova:

$$\begin{array}{rcl} *sъ sъborъmъ & > & se sborem \\ 2 & 1 & X & 2 & 1 \\ e & \emptyset & e & \emptyset \end{array}$$

Jak je z citovaného dokladu zřejmé, tímto způsobem se ve slovanských jazycích vytvořily rozličné alternace vokál ~ \emptyset (v č. $e \sim \emptyset$), což ukazuje genitiv téhož substantiva (jde tedy o alternaci kořene $sen \sim s\emptyset n$):

$$\begin{array}{rcl} *sъna & > & sna \\ 1 & & \\ \emptyset & & \end{array}$$

V dřevanštině mohl být vokalizován také lichý jer, a to v první slabice: $*tъ > t\grave{a}$ (,ten‘), $*mъgl\grave{a} > m\grave{a}gl\grave{a}$ (,mlha‘).

Výskyt vokálu na místě původního lichého jeru v jiných slovanských jazycích však vysvětlíme jako výsledky rozličných analogií a tendencí k zachování slovního základu, popř. artikulačními či fonologickými důvody (sg. nom. *mech*, gen. *mcha* → *mech*, *mechu*; sg. nom. *dskā*, pl. gen. *dsky* ~ *desk* → *deska* – vyrovnání: *desky*, *desk* → *desek* – artikulační důvody). Jednotlivé slovanské jazyky se liší střidnicemi za jery, navíc byly mnohdy původní jerové kontinuanty objektem mladších změn. Univerzálně platí, že z jerů nevznikly ve slovanských jazycích vysoké samohlásky. Přehled střidnic podává následující tabulka:

	ъ	ь	*sъnъ	*mъchъ	*dъnъ	*orъlъ
č.²	<i>e</i>	<i>e</i>	<i>sen</i>	<i>mech</i>	<i>den</i>	<i>orel</i>
pol.³	<i>e</i>	<i>’e</i>	<i>sen</i>	<i>mech</i>	<i>dzień</i>	<i>orzeł</i>
slov.	<i>o, a (e)</i>	<i>e, ie (a, o)</i>	<i>son</i>	<i>mach / moch</i>	<i>deň</i>	<i>orol / orel</i>
hluž.	<i>e, o, ’o (∅)</i>	<i>e, ě, ∅</i>	<i>són</i>	<i>moch</i>	<i>dzeň</i>	<i>worjoł</i>
dluž.	<i>e, o (∅)</i>	<i>e, ’a, ∅</i>	<i>són</i>	<i>mech</i>	<i>žeň</i>	<i>jerjeł</i>
r.	<i>o</i>	<i>e, ě / ’o/</i>	<i>son</i>	<i>moch</i>	<i>deň</i>	<i>orěl</i>
ukr.	<i>o</i>	<i>e</i>	<i>son</i>	<i>moch</i>	<i>deň</i>	<i>orel</i>
br.	<i>o, a</i>	<i>e, ě / ’o/</i>	<i>son</i>	<i>moch</i>	<i>dzeň</i>	<i>arol</i>
sln.	<i>e /ǎ/, a</i>	<i>e /ǎ/, a</i>	<i>sen</i>	<i>mah</i>	<i>dan</i>	<i>orel</i>
sch.	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>san</i>	<i>mah</i>	<i>dan</i>	<i>orao</i>
b.	<i>e (ǎ)</i>	<i>ǎ</i>	<i>sǎn</i>	<i>mǎch</i>	<i>den</i>	<i>orel</i>
mk.	<i>e</i>	<i>o</i>	<i>son</i>	<i>mov</i>	<i>den</i>	<i>orel</i>

III. DENAZALIZACE

Na přelomu 10. a 11. století došlo k denazalizaci, tj. ke změně nosových samohlásek (*o*, *e*) v samohlásky ústní. Střidnicemi za nosovky se jednotlivé slovanské jazyky liší, podobně jako v případě jerů platí pravidlo, že za nosovky se nevyvinuly vysoké vokály. V češtině byla střidnice za zadní nosovku *o* samohláskou *u*, zatímco za přední nosovku *e* otevřená, nízká a přední samohláskou, kterou nyní zapisujeme jako *ǎ* (specifická pračeská nebo raně staročeská litera pro ni neexistuje, protože pračeština a stará čeština nebyly psanými jazyky); její

² Přehled má ilustrativní funkci, nemůže zachytit všechny změny, kterým původní jerové střidnice v jednotlivých slovanských jazycích podlely v mladších vývojových fázích.

³ V dřevanštině *ъ > ǎ*, *ь > a*: **bъzъ > bǎz*, **dъnъ > dan*. Po velárách *k*, *g*, které se palatalizovaly, se vyskytovalo *ě*: **nogъtъ > nüd’ět*.

výslovnost si můžeme přiblížit pomocí výslovnosti současného anglického [æ]. Tyto pračeské třídnice byly v následujícím vývoji pozměněny mladšími hláskovými změnami.

Část slovanských jazyků nosovky zachovala: zejména zůstaly zachovány nosovky (byť v pozměněné podobě) v tzv. lechických jazycích (polštině, kašubštině a dřevanštině).

Přehled kontinuantů nosovek v jednotlivých slovanských jazycích podává následující tabulka:

	<i>ϕ</i>	<i>ϕ̣</i>	<i>*rǫka</i>	<i>*dǫbъ</i>	<i>*pętъ</i>	<i>*zajęcъ</i>
č. ⁴	(<i>u</i> >) <i>u / ou / i</i>	(<i>ä</i> >) <i>a / ě / i</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>pět / pátý</i>	<i>zajíc</i>
pol. ⁵	<i>ą / ę</i>	<i>ą / ę</i>	<i>rąka</i>	<i>dąb</i>	<i>pięć</i>	<i>zajac</i>
slov.	<i>u</i>	(<i>ä</i> >) <i>ä / ia / a</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>pät</i>	<i>zajac</i>
hluž.	<i>u</i>	(<i>ä</i> >) <i>'a / 'e / je / e</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>pječ</i>	-
dluž.	<i>u</i>	(<i>ä</i> >) <i>ě / ie / je / e</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>pěš</i>	<i>zajec</i>
r.	<i>u</i>	<i>'a</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>p'at'</i>	<i>zajac</i>
ukr.	<i>u</i>	<i>'a</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>p'at'</i>	<i>zajac</i>
br.	<i>u</i>	<i>'a</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>p'at'</i>	<i>zajac</i>
sln.	<i>o</i>	<i>e</i>	<i>roka</i>	<i>dob</i>	<i>pet</i>	<i>zajec</i>
sch.	<i>u</i>	<i>e</i>	<i>ruka</i>	<i>dub</i>	<i>pet</i>	<i>zec</i>
b.	<i>ǣ</i>	<i>e</i>	<i>rǣka</i>	<i>dǣb</i>	<i>pet</i>	<i>zaek</i>
mk.	<i>a</i>	<i>e (a)</i>	<i>raka</i>	<i>dab</i>	<i>peta</i>	<i>zajak</i>

⁴ Přehled má ilustrativní funkci, nemůže zachytit všechny změny, kterým původní nosovkové střídnice v jednotlivých slovanských jazycích podlely v mladších vývojových fázích.

⁵ Podobně v dřevanštině *ϕ / ϕ̣ > ą / ę*: **pętъ > pąt*, **mǫka > mąka*.

CVIČENÍ

1. **Samohláska *ɔ* byla:**
 - a/ přední samohláskou
 - b/ zadní samohláskou
 - c/ střední samohlásku

2. **Samohláska *ɔ* patřila mezi:**
 - a/ nosové samohlásky
 - b/ redukované samohlásky
 - c/ labializované samohlásky

3. **Samohláska *ɛ* patřila mezi:**
 - a/ nosové samohlásky
 - b/ redukované samohlásky
 - c/ labializované samohlásky

4. **Samohláska *ɛ* byla:**
 - a/ přední samohláskou
 - b/ zadní samohláskou
 - c/ střední samohlásku

5. **Napište předpokládanou poziční variantu přední nosovky *ɛ*:**

6. **Ve vokalickém systému pozdní praslovanštiny byla nejvíce zastoupena opozice:**

a/ znělá – neznělá samohláska	c/ nosová – ústní samohláska
b/ přední – zadní samohláska	d/ dlouhá – krátká samohláska

7. **Samohláska *ɔ* byla:**
 - a/ přední samohláskou
 - b/ zadní samohláskou
 - c/ střední samohlásku

8. **Samohláska *ɔ* patřila mezi:**
 - a/ nosové samohlásky
 - b/ redukované samohlásky
 - c/ labializované samohlásky

9. **Jery v pozici před *j* se nazývají:**

a/ jery v poloze napjaté	c/ jery silné
b/ jery slabé	d/ jery sudé

10. **Jery v pozici před *j* se změnilly:**

a/ $\bar{o} > e, \bar{ɔ} > o$	c/ $\bar{o} > e, \bar{ɔ} > a$
b/ $\bar{o} > i, \bar{ɔ} > y$	d/ $\bar{o} / \bar{ɔ} > e$

11. **Zatrhněte předpokládanou fonetickou realizaci psl. *jat'* <ě>:**

a/ \bar{a}	c/ \bar{a}
b/ $\bar{a}^{\check{}}$	d/ \bar{e}

12. **Korelační řada $b - p$, $d - t$, $z - s$, $ž - č$, $žd - št$, $dž - ć$, $d' - t'$ se vyznačuje opozicí:**
a/ kontinuitnosti – nekontinuitnosti c/ nazálnosti – nenazálnosti
b/ znělosti – neznělosti d/ palatalizovanosti – nepalatalizovanosti
13. **Korelační řada $s - ś$, $d - d'$, $t - t'$, $n - n'$, $r - r'$, $l - l'$ se vyznačuje opozicí:**
a/ kontinuitnosti – nekontinuitnosti c/ nazálnosti – nenazálnosti
b/ znělosti – neznělosti d/ palatalizovanosti – nepalatalizovanosti
14. **Korelační řada $m - b$, $n - d$, $ń - d'$ se vyznačuje opozicí:**
a/ kontinuitnosti – nekontinuitnosti c/ nazálnosti – nenazálnosti
b/ znělosti – neznělosti d/ palatalizovanosti – nepalatalizovanosti
15. **V jižním dialektu praslovanštiny se vyskytovaly slabikotvorné likvidy:**
a/ ano
b/ ne
16. **Vyskytoval se v jižním dialektu praslovanštiny konsonantický foném $ć$?**
a/ ano
b/ ne
17. **Vyskytoval se v jižním dialektu praslovanštiny konsonantický foném f ?**
a/ ano
b/ ne
18. **Artikulace psl. w byla bilabiální:**
a/ ano
b/ ne
19. **Palatalizované t' je předpokládaným (hypotetickým) vývojovým východiskem staroslověnského:**
20. **Palatalizované d' je předpokládaným (hypotetickým) vývojovým východiskem staroslověnského:**
21. **Označte změnu proměňující důležitě fonologický systém pozdní praslovanštiny:**
a/ zánik a vokalizace jerů c/ defonologizace kvantity
b/ posouvání konsonantů d/ denazalizace
22. **Označte změnu proměňující důležitě fonologický systém pozdní praslovanštiny:**
a/ kontrakce c/ přehláska
b/ palatalizace d/ monoftongizace
23. **Označte změnu proměňující důležitě fonologický systém pozdní praslovanštiny:**
a/ úžení c/ denazalizace
b/ haplogie d/ diftongizace

24. Kontrakce zasáhla skupinu⁶

a/ V j V	c/ V j C
b/ j V j	d/ C j V

25. Kontrakce nebyla provedena:

a/ ve staroslověnětině	c/ v češtině
b/ v ruštině	d/ ve slovinštině

26. Pojmenujte jednoslovně jihoslovanskou změnu *dobrujemu* > *dobruumu* > *dobrumu*:

27. Napište výsledek pračeské kontrakce: **novyjь* >

28. Napište výsledek pračeské kontrakce: **novajego* >

29. Napište výsledek pračeské kontrakce: **novujemu* >

30. Napište výsledek pračeské kontrakce: **novaja* >

31. Napište výsledek pračeské kontrakce: **stojati* >

32. Napište výsledek pračeské kontrakce: **vojevoda* >

33. Areálovým centrem kontrakce byla:

a/ staroslověnětina	c/ čeština
b/ ruština	d/ slovinština

34. Zánik a vokalizace jerů zasáhla

a/ oba jery	c/ jen jery slabé
b/ jen jery silné	d/ jery v poloze napjaté

35. Doplňte název rytmičkého zákona, podle něhož se řídil vývoj jerů: pravidlo

36. Zánik a vokalizace jerů zasáhla:

- a/ jen lechické jazyky
- b/ všechny slovanské jazyky
- c/ všechny slovanské jazyky s výjimkou polštiny
- d/ všechny slovanské jazyky s výjimkou lužické srbštiny

37. Jery v poloze napjaté:

a/ jsou jery těsně před vokalizací	c/ jsou jery liché
b/ jsou jery v pozici před <i>j</i>	d/ jsou jery sudé

⁶ Symbol V = vokál, symbol C = konsonant.

38. Podle Havlíkova pravidla jery počítáme ve směru:
- a/ od konce slova, a to bez ohledu na to, jestli se mezi nimi nacházejí slabiky s jinými (nejerovými) vokály
 - b/ od konce slova v nepřetržité jerové řadě, pokud se objeví nejerový vokál, začíná se počítat znova
 - c/ od začátku slova, a to bez ohledu na to, jestli se mezi nimi nacházejí slabiky s jinými (nejerovými) vokály
 - d/ od začátku slova v nepřetržité jerové řadě, pokud se objeví nejerový vokál, začíná se počítat znova
39. Sudý jer se také nazývá: jer
40. Lichý jer se také nazývá: jer
41. Napište výsledek zániku a vokalizace jerů následujícího slova v češtině: **vъšb* >
.....
42. Napište výsledek zániku a vokalizace jerů následujícího slova v srbštině a chorvatštině: **vъšb* >
43. Napište výsledek zániku a vokalizace jerů následujícího slova v bulharštině: **vъšbka* >
44. Uved'te, ve kterém slovanském jazyce se vyskytují následující podoby slova **pętъkъ*:
<i>piątek</i>		ruština
<i>pátek</i>		bulharština
<i>pjatnica</i>		čeština
<i>peták</i>		slovenština
<i>piatok</i>		poľština
45. Uved'te, ve kterém slovanském jazyce se vyskytují následující podoby slova **dъždъ*:
<i>deszcz</i>		čeština
<i>děšť</i>		ruština
<i>dožd</i>		bulharština
<i>dážd</i>		slovenština
<i>dážď</i>		poľština
46. Denazalizace nebyla provedena:
- a/ v lužické srbštině
 - b/ v lechických jazycích
 - c/ v jazycích balkánského jazykového svazu
 - d/ v ruštině
47. Denazalizace zasáhla:
- a/ nosovky
 - b/ jery
 - c/ stoupavé diftongy
 - d/ labiály
48. Pračeskou střídnicí psl. nosovky *ę* byla samohláska:

49. Pračeskou střídnicí psl. nosovky φ byla samohláska:
50. Jihoslovanskou střídnicí psl. nosovky ϱ byla samohláska:
51. Východoslovanskou střídnicí psl. nosovky φ byla samohláska:
52. Bulharskou střídnicí psl. nosovky φ byla samohláska:
53. Makedonskou střídnicí psl. nosovky φ byla samohláska:
54. Slovinskou střídnicí psl. nosovky φ byla samohláska:
55. Uved'te, ve kterém slovanském jazyce se vyskytují následující podoby slova **męso*:
<i>mięso</i>		bulharština
<i>maso</i>		ruština
<i>mjaso</i>		slovenština
<i>meso</i>		polština
<i>mäso</i>		čeština

33. Uved'te, ve kterém slovanském jazyce se vyskytují následující podoby slova **gęba*:
<i>gąbka</i>		čeština
<i>houba</i>		bulharština
<i>guba</i>		slovenština
<i>gąba</i>		ruština
<i>huba</i>		polština